CONCELLO DE SANTIAGO

MOCIÓN CONXUNTA DE TODOS OS GRUPOS MUNICIPAIS

PARA RECUPERAR AS ESCULTURAS DO MESTRE MATEO DO CONCELLO DE SANTIAGO EN PODER DA FAMILIA FRANCO

O Concello de Santiago de Compostela ten inventariadas, logo da súa adquisición ao conde de Ximonde, dúas esculturas de arte románica pertencentes ao conxunto do Pórtico da Gloria, que figuraban en posesión da familia Franco na Casa de Cornide. Referíanse a dúas estatuas esculpidas no obradoiro do Mestre Mateo, entre finais do século XII e comezos do XIII.

O Concello de Santiago mercoullas ao conde de Ximonde, con sinatura da escritura de compravenda datada o 4 de xuño de 1948, coa condición de que non saísen da cidade e, durante un tempo, decoraron as escaleiras do Pazo de Raxoi, até que as levou a familia do ditador logo dunha visita a Santiago de Compostela.

No informe que redactou o escultor Francisco Asorey para a tramitación da compra destas esculturas por parte do Concello de Santiago de Compostela incluíuse unha cláusula co seguinte: “Celebraría que estas estatuas quedasen nesta cidade para a admiración de todos os amantes das belas artes e felicitando ao excelentísimo Concello por tan meritorio labor, que así se fan grandes os pobos”.

O Concello de Santiago presentou, en novembro de 2017, unha denuncia pola titularidade das pezas que foi admitida a trámite un mes despois co obxectivo de conseguir a devolución destas esculturas coa argumentación de que son parte do patrimonio público e, polo tanto, non poden ser cedidas nin regaladas, nin ha lugar para a prescrición. Nesa demanda, o Concello de Santiago incluíu documentación

para demostrar que é o lexítimo propietario das dúas pezas, adquiridas ao Conde de Ximonde coa condición de que nunca saísen de Compostela.

O Diario Oficial de Galiza publicou o 5 de febreiro de 2018 a resolución pola que se incoa o expediente para declarar Ben de Interese Cultural nove esculturas atribuídas ao Mestre Mateo procedentes da desaparecida fachada occidental da catedral de Santiago de Compostela, que inclúen as destes dous profetas, as estatuas que na actualidade están en poder da familia Franco e que buscaba recuperar o Concello de Santiago por vía xudicial.

Esta decisión da Xunta prodúcese após o informe emitido polos servizos técnicos da Dirección Xeral de Patrimonio Cultural, en que se acreditan “como elementos singulares do acervo cultural galego polo seu significado, a súa orixe e a xenialidade do seu autor". Na exposición argumental citan que eses elementos dispoñen do valor suficiente para seren bens de interese cultural. Como a súa orixe é diversa, a proposta pasa por declaralas de maneira individual e non como colección, ao estaren custodiadas polo Museo da Catedral de Santiago, o Museo de Pontevedra e en coleccións particulares.

Foi o 4 de setembro de 2019 cando se publica no DOG a declaración como Ben de Interese Cultural dun conxunto de esculturas do obradoiro do Mestre Mateo, entre as que se encontran estas de dous profetas adquiridas polo Concello de Santiago. A tramitación do expediente necesario para a súa aprobación contou coa valoración favorábel da Real Academia de Belas Artes Nosa Señora do Rosario, do Consello da Cultura e do Instituto de Estudos Galegos Padre Sarmiento.

O Museo do Prado, a Real Academia Galega de Belas Artes e a Fundación Catedral de Santiago organizaron unha exposición monográfica con obras realizadas polo

Mestre Mateo para a catedral de Santiago de Compostela, co punto en común de que se atopan fóra dos seus lugares de orixe desde hai 500 anos e entre as que se encontraban estas dúas pezas. Exhibiuse entre novembro de 2016 e abril de 2017 no Museo do Prado de Madrid e, con posteridade, esta mostra trasladouse ao Museo da Catedral de Santiago, onde foi visitada por máis de 120.000 persoas.

Ao abeiro desta mostra, sucedéronse diversas accións simbólicas para reivindicar, difundir e concienciar sobre a devolución das esculturas do Mestre Mateo e o espolio da familia Franco ao patrimonio de todos os galegos e galegas durante a ditadura. Supuxo un clamor social a recuperación destas obras singulares da arte universal.

Antes do remate do período desta exposición, unha vintena de persoas encadeáronse de xeito simbólico nas portas do Pazo de Xelmírez para reclamar que non saísen de Santiago de Compostela esas dúas pezas cedidas para a mostra. Este grupo de persoas despois de que o Concello e a Xunta iniciasen os trámites para recuperar a propiedade das figuras e protexelas como Ben de Interese Cultural (BIC), reclamáronlles ás dúas administracións que adoptase medidas cautelares para evitar que as estatuas marchasen de Compostela.

Porén, foron devoltas á familia Franco que depositou estas esculturas do Mestre Mateo no Pazo de Meirás cando concluíu a exposición na Catedral de Santiago, pese ao clamor social e de institucións como o Concello de Santiago e a Deputación da Coruña para reclamar a súa restitución ao patrimonio público despois do espolio acontecido durante a ditadura.

As medidas cautelares para evitar que as esculturas saísen de Compostela deberon ser semellantes ás utilizadas cando se intentaron vender os debuxos das Cruces de

Pedra de Castelao, que tampouco tiñan acreditada a propiedade, e foron depositados no Museo de Pontevedra no tempo que durou o proceso.

Pese a isto, as esculturas que realizou o Mestre Mateo para a fachada do Pórtico da Gloria no século XII abandonaron o Pazo de Xelmírez, integrado na Catedral de Santiago da que un día formaron parte, para retornaren coa familia Franco ao finalizar a exposición.

Após a sentenza xudicial do Xulgado número 41 de Madrid que desestimou a demanda polas esculturas do Concello de Santiago que manteñen os herdeiros do ditador Francisco Franco, que mesmo pon en dúbida que sexan as mesmas da autoría do obradoiro Mestre Mateo de propiedade municipal, xurdiu nova documentación froito das investigacións de Francisco Prado-Vilar e diversos colectivos manifestáronse contrarios esta argumentación.

A Iniciativa Galega pola Memoria (IGM), que integra máis de 50 colectivos de toda Galiza, expresou o seu total rexeitamento a esa sentenza relativa a estas esculturas ao considerar que supón a lexitimación do espolio franquista e, polo tanto, unha grave eiva nun estado democrático.

A IGM cualificou de “burla” o contido desa sentenza que recoñece que o Concello de Santiago é o titular destas esculturas pero non considera probado que sexan as mesmas que están en poder dos Franco. Lembrou que a propia familia recoñeceu a súa autenticidade cando as cedeu para formar parte da exposición do Mestre Mateo e tamén quedou probada cando se lles outorgou a cualificación de Ben de Interese Cultural. A autenticidade nunca estivo en dúbida polo que a IGM considera este argumento unha mera artimaña para eludir a devolución ao Concello de Santiago das pezas, unha vez que a documentación presentada por este nos

tribunais demostrou sen lugar a dúbidas a súa titularidade. Nese sentido, a IGM solicitoulle á administración compostelá que esgote todas as vías posíbeis para recuperar as esculturas e aos grupos parlamentares a aplicación dos dereitos á verdade, xustiza, reparación e non repetición recoñecidos pola ONU e recollidos na Declaración de Vilaboa, asinada polos colectivos que conforman esta plataforma.

Logo da sentenza saíron á luz novos datos do resultado das pescudas do investigador Francisco Prado-Vilar, director de Proxectos no Real Colexio Complutense de Harvard e director científico do Programa A.W. Mellon para o Pórtico da Gloria, que proban as argucias da familia Franco para se facer con este patrimonio. Así, revelan que no Ano Santo de 1954 se trasladaron estas esculturas do Concello de Santiago ao Pazo de Meirás. Diversas cartas e fotografías procedentes da investigación de Francisco Prado-Vilar evidencian a cronoloxía da decisión de trasladar ao pazo de Meirás as esculturas do Mestre Mateo do Concello de Santiago se produciu nesa data.

Unha carta de Chamoso Lamas a Sánchez Cantón do 5 de marzo de 1954 probaba que as esculturas de Ezequiel e Xeremías pertencían ao Concello de Santiago, tras a súa compra ao conde de Ximonde en 1948. A esta evidencia sumábase unha misiva de Filgueira Valverde a Sánchez Cantón do 30 de xaneiro de 1955.

Ademais, a contorna de Franco interveu para que as esculturas mateanas figurasen no catálogo da Exposición de Arte Románico de 1961 como “propiedade do Xefe do Estado”. Estas pescudas achegan datos sobre a inclusión das esculturas no catálogo da Exposición de Arte Románica de 1961 organizada polo Goberno español baixo os auspicios do Consello de Europa e na que, sorprendentemente, só foron exhibidas en reprodución fotográfica, como se indica no propio catálogo co único obxectivo de dar carta de natureza pública á súa recente posesión de facto

por parte do Xefe do Estado, para procurar suplir así a carencia de título de propiedade, contrato de compravenda ou certificado de cesión, que non podían existir pola súa dubidosa legalidade.

Outra das probas gráficas deste historiador é que durante o incendio de 1978 producido no Pazo de Meirás, as filmacións revelan como as esculturas están dispostas no xardín desta propiedade.

Para este investigador, os actores implicados eran conscientes de que este agasallo supuña o incumprimento de varias cláusulas do contrato de compravenda, ademais de contravir a lexislación vixente sobre o alleamento de bens do patrimonio público, do que estas esculturas xa estiveran formando parte durante máis de seis anos. Ademais, tal doazón era vergoñosa e, por tanto, inconfesábel, mesmo para as propias autoridades do réxime que a propiciaron xa que sabían que estaban a privar a cidade de dúas obras cuxa recuperación fora motivo de celebración e orgullo poucos anos antes, un labor que “fai grandes os pobos”, como escribiu Asorey.

Finalmente, ás administracións públicas non poden permanecer sen facer nada diante da posibilidade de recuperar as estatuas do Mestre Mateo para o Patrimonio Público. Para alén de posuír as competencias de protección do Patrimonio e estarmos a falar dun BIC, a recente sentenza sobre o Pazo de Meirás demostra que é fundamental a colaboración de todas as administracións e a implicación decidida desde o primeiro momento para acompañar o que é un clamor popular que a sociedade galega reclama: a devolución das estatuas do Pórtico da Gloria compradas polo Concello de Santiago que nunca deberon abandonalo.

Por todo o anterior, os grupos municipais do Concello de Santiago de Compostela presentan á consideración do Pleno o seguinte **ACORDO:**

CONCELLO DE SANTIAGO

- Concello de Santiago instará ás administracións públicas, Goberno do Estado, Xunta de Galicia e Deputación Provincial da Coruña, a abrir un novo procedemento xudicial, co apoio e colaboración do Concello de Santiago de Compostela, de persoal investigador e de asociacións para a recuperación da memoria histórica, para reclamarlle á familia Franco estas esculturas do Mestre Mateo de propiedade municipal declaradas Ben de Interese Cultural de cara a súa protección, difusión e recuperación para o patrimonio público, para proseguir o camiño aberto na recente sentenza sobre o pazo de Meirás froito do traballo coordinado entre distintas administracións.

Santiago de Compostela, 23 de setembro de 2020

Gumersindo Guinarte Cabada
Voceiro do grupo municipal do PSdeG-PSOE

Alejandro Sánchez-Brunete Varela
Voceiro do grupo municipal do PP

Marta Lois González
Voceira do grupo municipal de CA

Goretti Sanmartín Rei
Voceira do grupo municipal do BNG